

Prof. Dr. Sedat MURAT*
Prof. Dr. Sefer ŞENER *
***İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi**

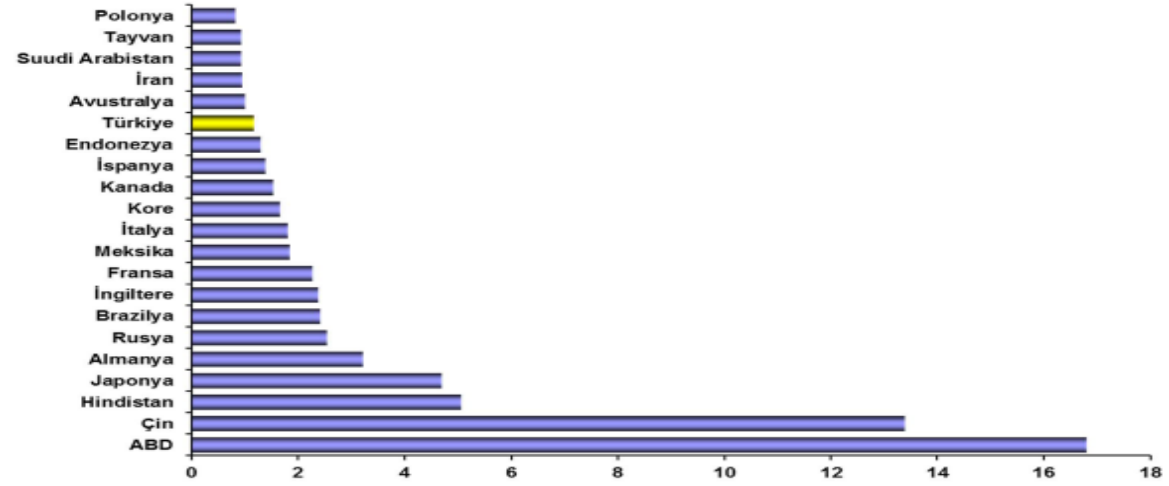
2010 YILI SONRASINDA TÜRKİYE EKONOMİSİNİN GENEL MAKROEKONOMİK GÖRÜNÜMÜ

1. DÜNYA EKONOMİSİNDE TÜRKİYE EKONOMİSİ

Çalışmamızda, küresel kriz sonrası Türkiye ekonomisinin genel makroekonomik görünümü temel makroekonomik değişkenlerdeki değişimleri incelenerek ortaya konulacaktır. Türkiye ekonomisi, 1990'lar ve 2000'lerde yaşadığı finansal krizlerden aldığı derslerle özellikle bankacılık sektörü ve kamu kesimi finansman açığında iyileşme için önemli ekonomi politikaları izlemiş ve önemli oranda başarılar elde etmiştir. Bu sebeple, 2009 yılında tüm dünyada derinleşerek ülke ekonomilerini etkileyen ABD kaynaklı ekonomik kriz karşısında daha önceki krizlere göre ekonomik göstergelerinin istikrarını önemli ölçüde koruyabilmiştir. Elbette daralan dış talep, dış finansman koşulları ve beklentilerin bozulması ile beraber krizin ilk etkileri sebebiyle ekonomide önemli daralmalara (2009 yılında reel GSYİH daralması %4.8) yol açmıştır. Diğer yandan ihracatta pazar çeşitliliği ile dış ticaret kanalının güçlendirilmesi, finansman imkanlarında ve beklentilerde iyileşmeye karşısında, baz yıl etkisi sebebiyle de reel ekonomik büyümede 2010 (%9.2) ve 2011 (%8.8) yıllarında canlanma gözlemlenmiştir. Ancak cari açık ve enflasyon riski sebebiyle iç talebin daraltılmasına bağlı olarak 2012 yılında büyüme önemli ölçüde yavaşlayarak %2.2 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2013 yılında ise reel büyüme oranı toparlanarak %4'e yükselmiştir. Ardından 2014 yılında bu oranın yaklaşık olarak yine %4'ler civarında gerçekleşmesi tahmin edilmektedir. Türkiye ekonomisi enerji, teknoloji, ara malı ve özellikle enerjide dışa bağımlılık kanallarını ortadan kaldırayabildiği sürece sürdürülebilir ve güçlü bir reel ekonomik büyüme patikasını yakalayabilecektir.

Satın alma gücü paritesine göre dünyanın en büyük ekonomileri arasında Türkiye 2013 yılında olduğu gibi, 2014 yılında da dünyanın 16. büyük ekonomisi olmuştur. Krizin etkilerinin devam ediyor olmasına rağmen sıralamanın değişmemiş olması Türkiye açısından olumlu sayılabilecek bir durumdur. Öte yandan 2013 yılına göre 2014 de sıralamada bazı ülkelerin yer değiştirdiği görülmektedir. 2013 de 10. Sırada yer alan İtalya bir basamak gerileyerek yerini Meksika'ya bırakmıştır. Bu durum hala Avrupa ülkelerinin krizi derinden hissettiğini göstermektedir. Ancak bazı Avrupa ülkelerinin ise daha çabuk toparlandığı görülmektedir. Avusturya bir önceki yıla göre 2014'de bir basamak yükselerek 17 sıraya çıkmıştır. Krizin etkilerini derinden hissedenden İspanya, İtalya ve İngiltere gibi ülkelerin satın alma gücü paritelerinin hala Türkiye'den yüksek olması daha Türkiye'nin çok mesafe kaydetmek zorunda olduğunu da göstermektedir.

Şekil-1 Dünyanın En Büyük Ekonomileri *, (Satın Alma Gücü Paritesine Göre GSYH, Trilyon Dolar, 2013)

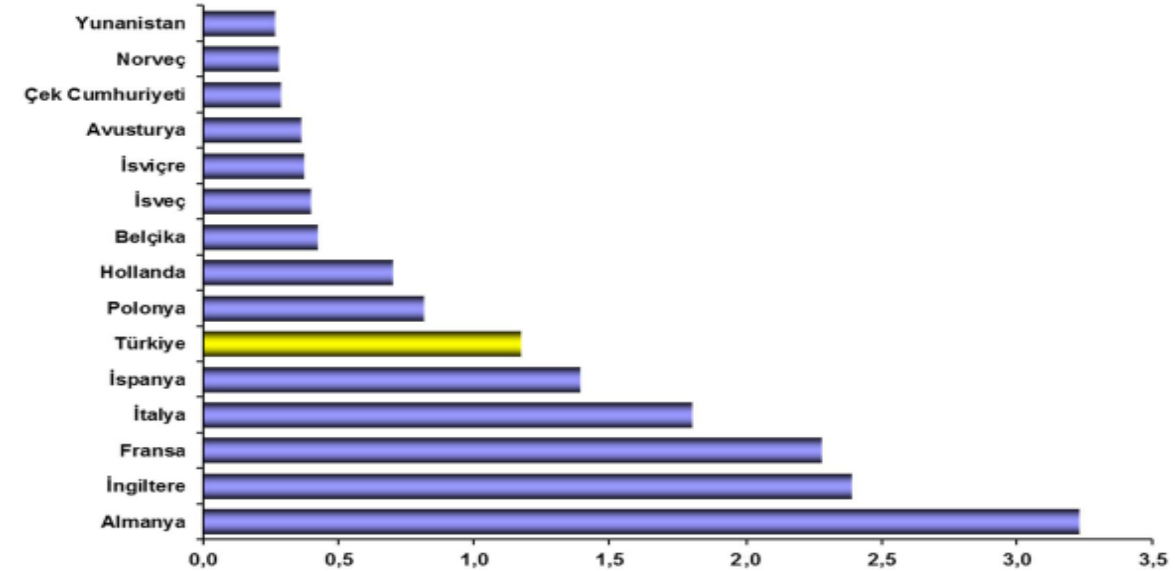

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014, * Türkiye, İran ve Kore 2013 tahmin.

Satın alma gücü paritesine göre Avrupa'nın en büyük ekonomileri sıralamasında 2013 yılına göre 2014'de ilk on değişmemiştir. Buna göre, Türkiye ekonomisi Avrupa ekonomileri arasında 2014 yılında da 6. sırada yer almaktadır. Türkiye ekonomisinin gerekli reformları yaparak yapısal sorunları aşması, dışa bağımlılığın azalması ve küresel rekabet gücünün yükselmesi ile dünya ve Avrupa ekonomileri arasında konumunu daha da güçlendirmesi ile ancak mümkün olabilecektir. Öte yandan krizin derin etkileri Yunanistan ekonomisi üzerinde daha net gözükmemektedir. 2013'te 13. Sırada yer alan Yunan ekonomisi 2014'de geldiği de iki basamak birden gerileyerek 15. Sıraya düşmüştür. Avrupa ekonomileri ilk onunda da değişiklik olmamıştır.

Şekil-2 Avrupa'nın En Büyük Ekonomileri*

(Satın Alma Gücü Paritesine Göre GSYH, Trilyon Dolar, 2013)

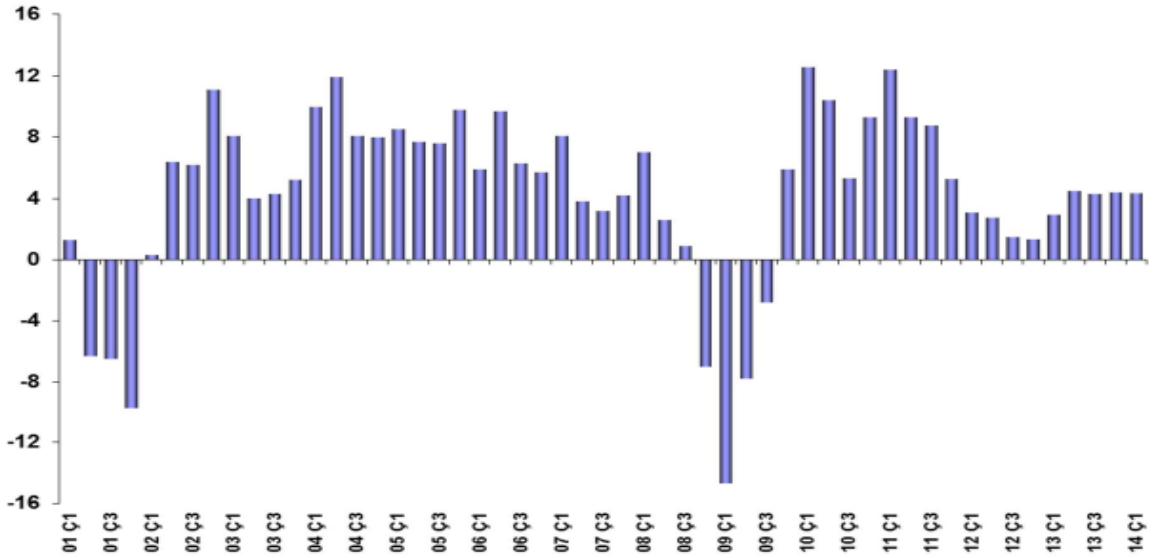

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014, * Türkiye tahmin.

2. EKONOMİK BÜYÜMEDE GELİŞMELER

1999 ve özellikle 2001 yıllarındaki önemli ekonomik büyüme daralmalarından sonra 2002 yılından itibaren Türkiye’de ekonomik büyüme ivmesi kazanılmış ancak ne var ki bu ivme sürekli olamamıştır. Çünkü Türkiye ekonomisinin yapısal sorunları sürdürülebilir istikrarlı büyümenin önünde temel engeldir. Bu durum 2005 sonrasında net olarak görülmektedir. Küresel ekonomik kriz ise bu daralmayı hızlandırmıştır. Küresel krizle birlikte ise, daha önce belirtildiği gibi, Türkiye ekonomisinin dış talep, dış finansman koşulları ve beklentilerin bozulması ekonomide önemli daralmalara yol açmıştır. 2001 yılındaki % -5.7 lik daralma kadar olmasa da 2009 yılında da reel GSYİH daralması %-4.8 düzeyinde gerçekleşmiştir. Diğer yandan ihracatta pazar çeşitliliği ile dış ticaret kanalının güçlendirilmesi, finansman imkanlarında ve beklentilerde iyileşmeye karşısında, baz yıl etkisi sebebiyle de reel ekonomik büyümede 2010’da %9.2 ve 2011’de %8.8 lik performanslar yakalanabilmiştir. Hemen ardından cari açık ve enflasyon riski sebebiyle iç talebin daraltılmasına bağlı olarak 2012 yılında büyüme önemli ölçüde yavaşlayarak %2.2 düzeyinde gerçekleşmiş, 2013 yılında ise reel büyüme oranı toparlanarak %4’e yükselmiştir. 2014 yılında ise bu oranın yaklaşık %4’ler civarında gerçekleşmesi beklenmektedir. Büyüme Türkiye için son derece elzemdir. Ancak yapısal reformlar gerçekleştirilerek büyümenin sürdürülebilir ve kalıcı hale getirilmesi gelecek açısından olumlu sonuçlar doğuracaktır. Bu sayede ancak işsizlik sorunu da azaltılabilecektir. Tablodan da görüleceği gibi 2013 yılında yakalanan artış ivmesi 2014 ün ilk çeyreğinde de devam ediyor gözükmemektedir. 2002-2008 yılları arası ivmenin tekrar yakalanması kısa vadede zor gözükse de Türkiye ekonomisi gelecek için hala umut vaat etmeye devam etmektedir.

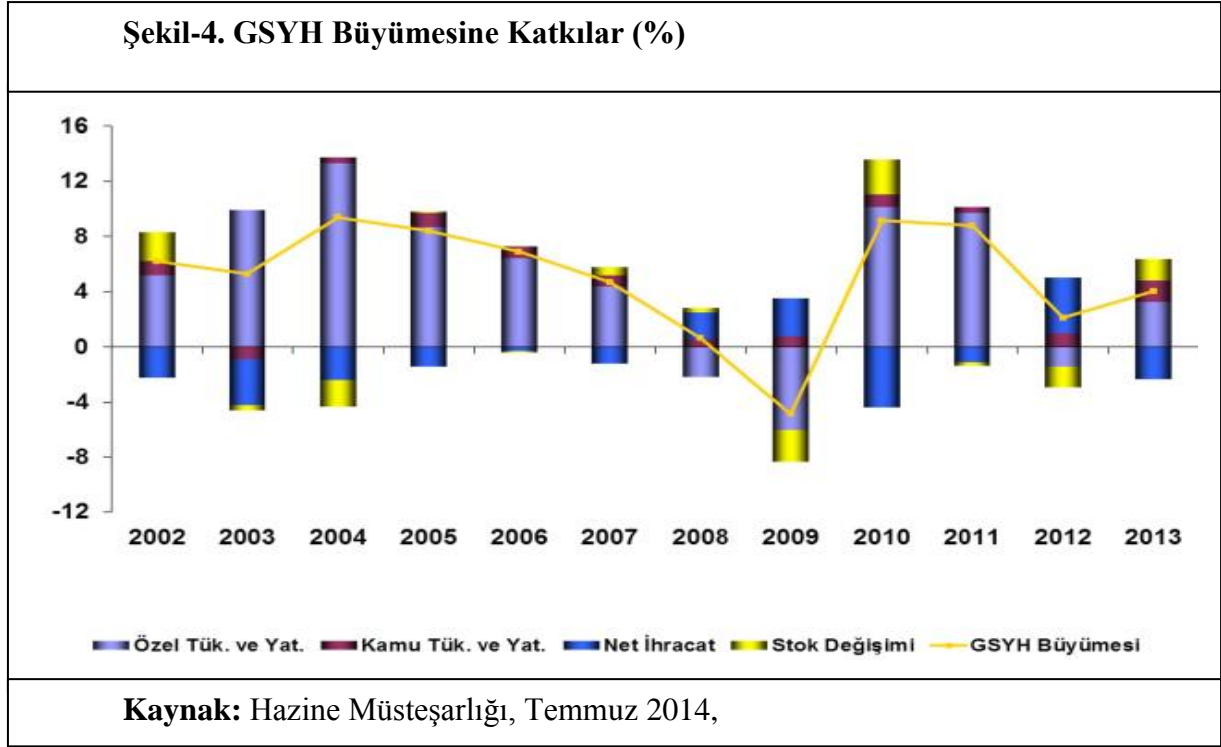
Şekil-3. Reel GSYH Büyüme Oranları (Yıllık % Değişim)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014,

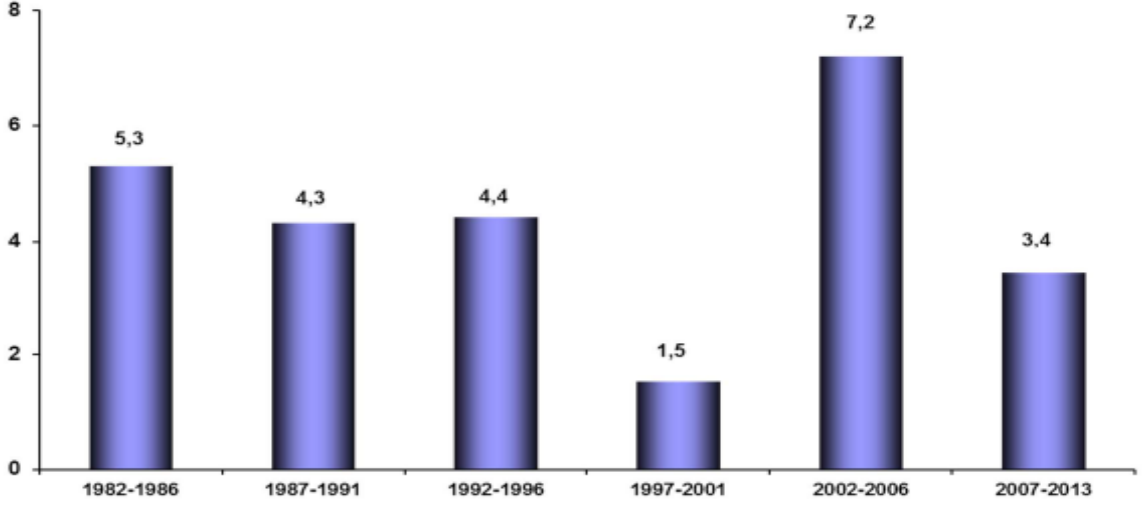
Türkiye ekonomisi için GSYH büyümesine katkı açısından hala özel tüketimin ekonomik büyümenin itici gücü olduğu görülmektedir. Net ihracat ise 2012 yılı hariç çok düşük veya negatif katkı yapmaktadır. Buradan hareketle iç talebe dayalı büyümenin

sürdürülebilir olmayacağı açıktır. Net ihracatın ekonomik büyümedeki rolü yükseltilmelidir. Öte yandan 2013 yılında kamu kesimi tüketim ve yatırımlarının önceki döneme göre artış eğiliminde olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum açık olarak mevcut hükümetin büyümeye büyük değer atfettiğini göstermektedir. Bu durum sürdürülebilir büyüme açısından önemlidir. Ayrıca 2012 deki net ihracat katkısının 2013 istenilen düzeye yükselmediği de açık olarak görülmektedir. Yapısal reformlar ve büyümeye dönük teşviklere devam edilmesi, ayrıca ihracat politikasının revize edilmesi büyümeyi daha kalıcı hale getirecektir.

GSYH büyüme oranlarına baktığımızda ise 1982-86 döneminde yakalanan ortalama %5,3 orana 2002 yılına kadar ulaşamamıştır. 2002-06 yılları arasında ise tarihi rekor diyebileceğimiz %7,2'ye ulaşılmıştır. 1997-2001 dönemi en düşük büyüme ortalamasının olduğu dönemdir. Hatırlanacağı gibi bu dönemde Asya ve Rusya krizleri ardından 2000 kasım ve 2001 şubat krizleri Türkiye'yi derinden sarsmıştır. 2007-13 yıllarında ise küresel krizinde etkisiyle büyüme ortalaması %3.4 seviyelerine kadar gerilemiştir.

Şekil-5 GSYH Büyüme Oranı (Dönem Ortalaması, %)

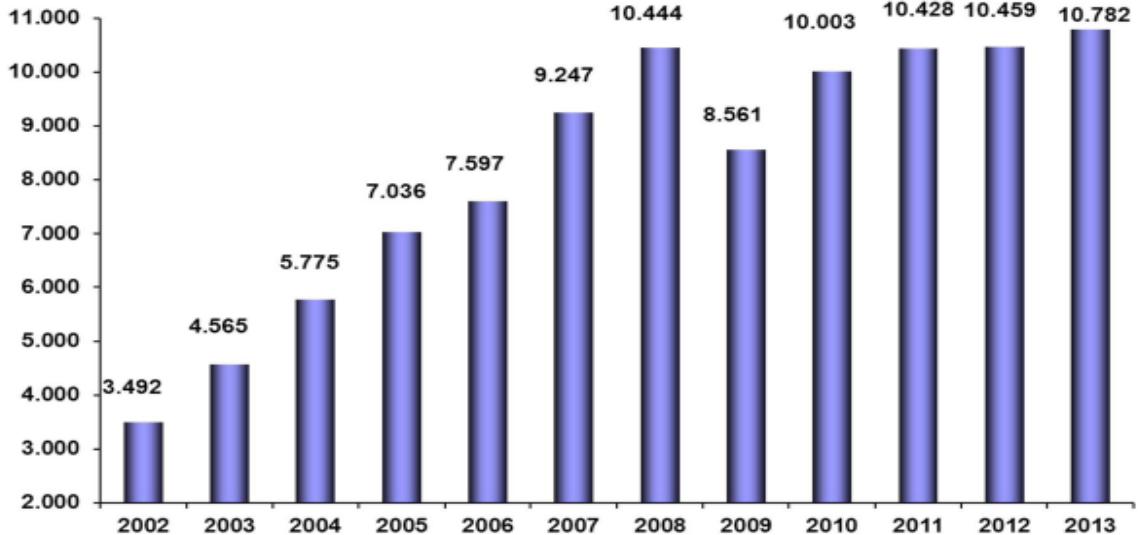

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014,

Türkiye ekonomisi büyüme hedefi ise 2014 yılı için %4, 2015 ve 2016 hedefleri ise %5 düzeyindedir. Bu hedefler gerçekçi olmasına karşın Türkiye ekonomisi için yeterli değildir. Kalıcı ve sürdürülebilir büyüme hedeflenmeli, ihracat temelli büyüme ön plana çekilmelidir.

Türkiye ekonomisi için kişi başına düşen GSYH seyri ise son yıllarda yavaşlama gösterse de olumlu seyretmeye devam etmektedir. 2002-2008 arası dönemde istikrarlı bir şekilde artış gözlemlenirken, küresel ekonomik krizin etkisiyle 2009’da düşüş görülmüş, 2009 sonrasında toplanma olsa da kriz öncesi yükseliş trendi henüz yakalanamamıştır. Büyüme için kalıcı reformlar kişi başına düşen gelirden de istikrarı sağlayacaktır. Bu yüzden kalıcı yapısal reformların yapılması önemli görülmektedir.

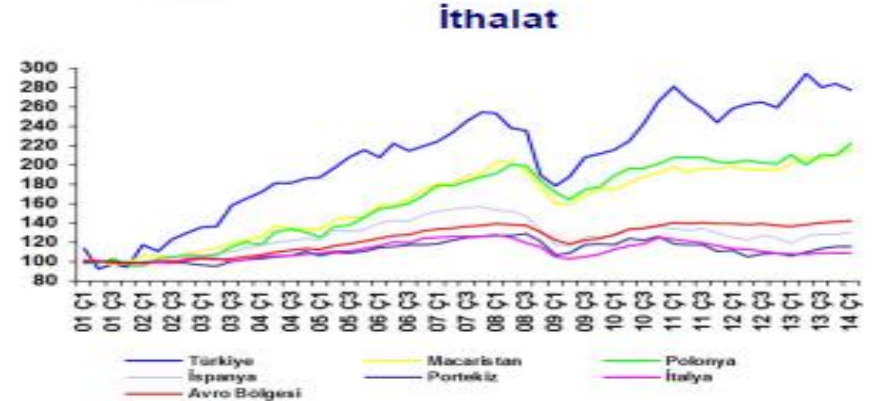
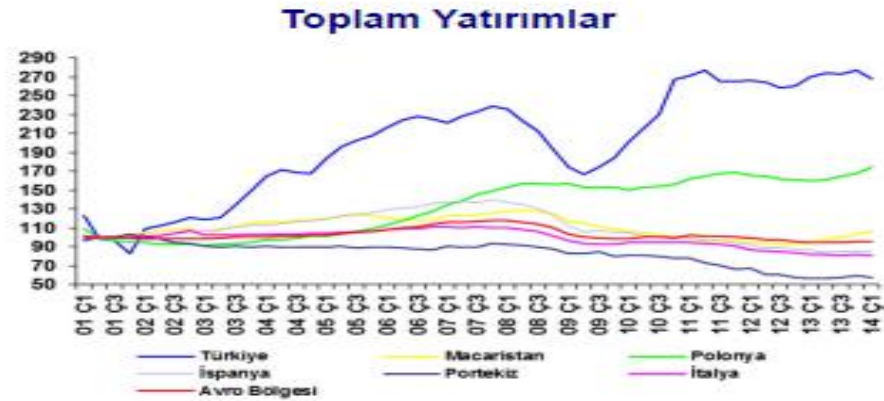
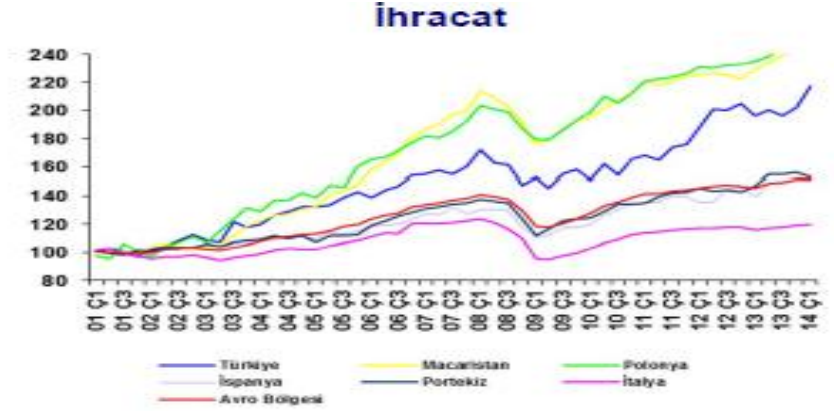
Şekil-6 Kişi Başına Düşen GSYH (ABD Doları)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014,

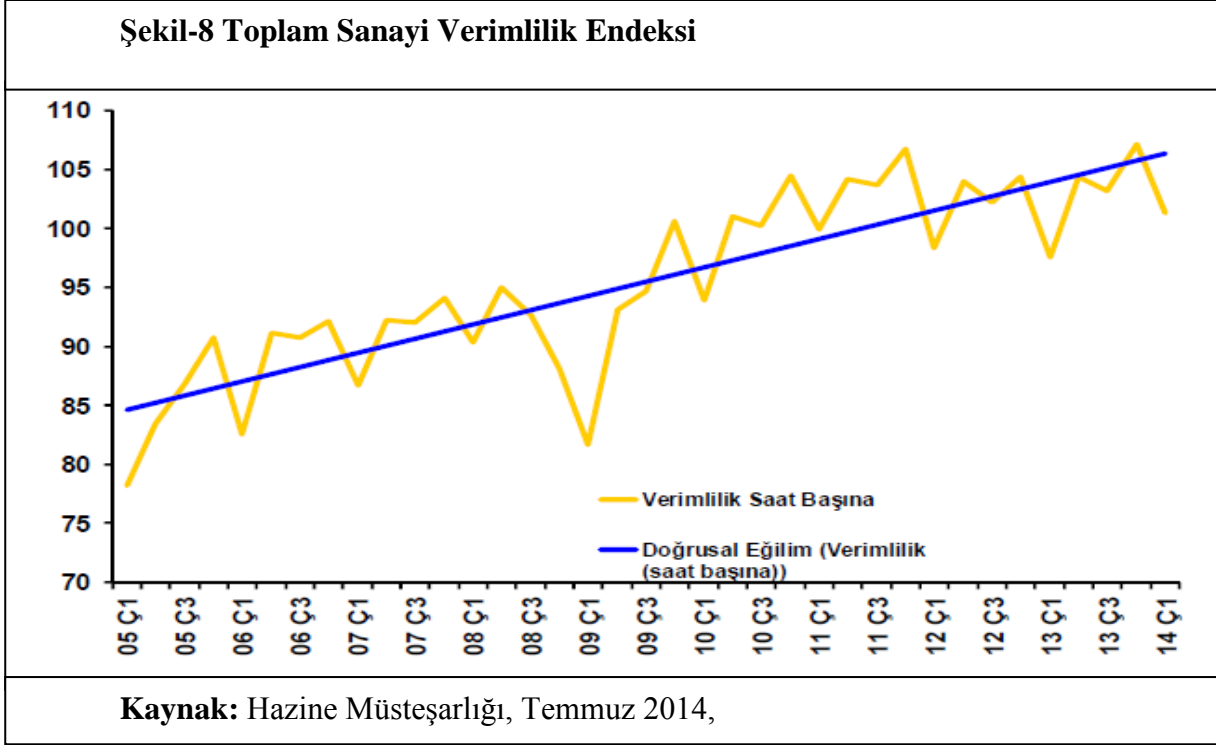
AB ülkeleri ve Türkiye için toplam talebin bileşenlerine baktığımızda, Türkiye ekonomisinde yatırım harcamaları yüksek gözükmesine karşın maalesef tüketim ve ithalat harcamaları da oldukça yüksektir. İhracat ise bu kalemlere göre daha düşük seyretmektedir. Bu durum ise dış denge ve ekonomik büyümenin sürdürülebilirliğini olumsuz etkilemektedir. Avrupa'da ise Avro bölgesi stabil görünürken, Polonya dikkate değer bir gelişme göstermektedir. Talebin bileşenlerinden ihracat Polonya'da önemli hale gelirken tersine ithalat orta düzeylerde seyretmektedir. Türkiye'ye göre bileşenlerden toplam yatırımlar ve özel tüketim daha aşağıda olmasına rağmen ihracatın payının yüksek olması durumu telafi etmektedir. Aynı şekilde Macaristan ekonomisi de iniş çıkışlarına rağmen Polonya'ya benzer özellikler taşımaktadır.

Şekil-7 AB Ülkeleri ve Türkiye’de Talebin Bileşenleri (2001=100)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014,

Toplam sanayi verimlilik endeksine baktığımızda ise Türkiye ekonomisi için 2009’da küresel ekonomik krizinde etkisi ile bu yıl haricinde sanayide verimlilik artan ancak volatilde bir yapıda seyir izlemektedir. 2013 ve 2014 ilk çeyrekte saat başı verimlilik düşüşleri göze çarpan bir diğer unsurdur. Ancak yine de sanayi verimlilik endeksi 2005 yılından itibaren sürekli artış trendinde seyretmektedir. Bu durum Türkiye ekonomisi açısından son derece olumlu karşılanması gereken bir unsurdur.

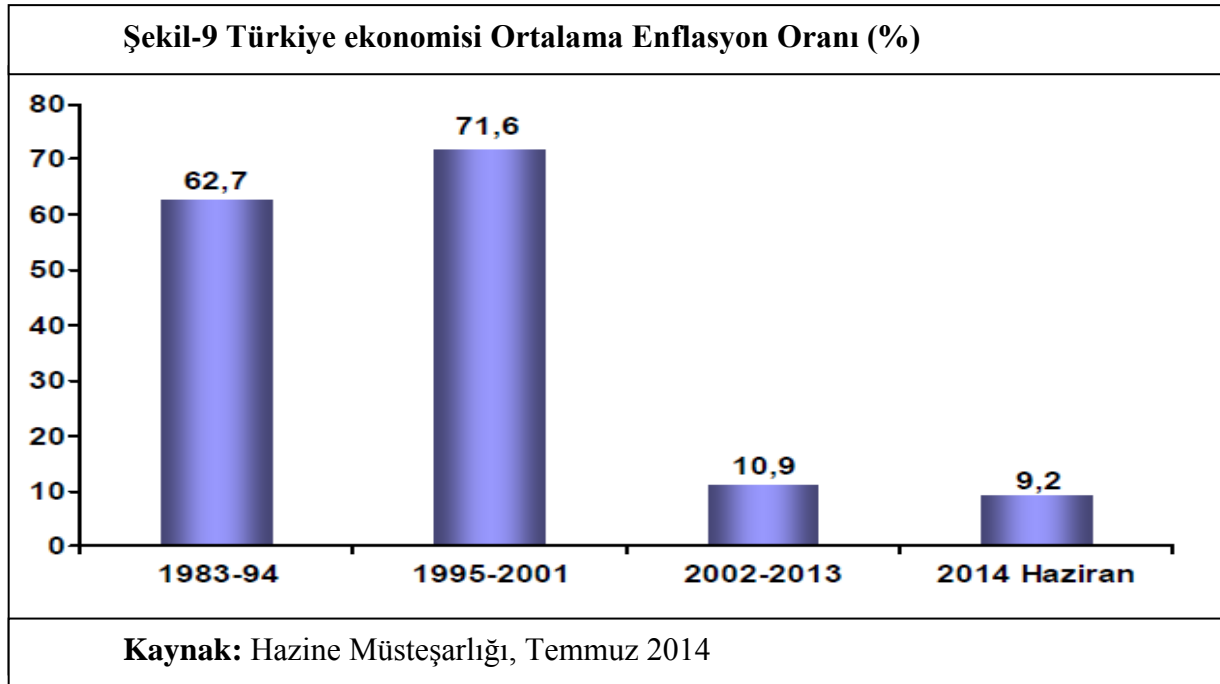
3. ENFLASYONDA GELİŞMELER

Enflasyon, kısaca fiyatlar genel seviyesinde meydana gelen sürekli artışlar olarak tanımlanabilir. Fiyatlar genel seviyesinin sürekli artış göstermesi genellikle bir ekonomide belirli bir sürede mevcut toplam talebin toplam arzı aşması kaynaklıdır.

Enflasyon gelir ve servet dağılımındaki adaletsizliği arttırmaktadır. Enflasyon dönemlerinde düşük ve orta gelirli bireylerin yapmış oldukları tasarruflardan gelir elde edebilmeleri için faiz oranlarının enflasyon oranının üstünde olması gerekmektedir. Enflasyonun gözlemlendiği ekonomilerde ülke içerisinde üretilen malların fiyatları artmaktadır. Böyle bir durumda dış ülkelerde üretilen malların fiyatları görece olarak ucuzlamaktadır. Bu sebeple enflasyonun hüküm sürdüğü ekonomilerde ithalat artmakta ve buna bağlı olarak ihracat azalmaktadır. İthalat artışının kota veya gümrük vergileri aracılığı ile engellenmeye çalışılması ise başarılı sonuçlar doğurmamaktadır

Türkiye ekonomisi 1980’li yıllardan itibaren önemli ölçüde kayıplara uğradığı yüksek enflasyon oranlarından, 2001 den sonra para politikasında alınan tedbirler ve uygulamaya konulan enflasyon hedefleme stratejileri ile önemli ölçüde kurtulmuştur. Ancak enflasyonun temel kaynakları yüksek kamu açığı, yüksek faiz ve fiyatlama davranışlarındaki bozulmalar iyileşmesine karşı para politikası kontrolü dışında olan küresel emtia fiyatlarındaki gelişmeler ve ekonomideki yapısal dengesizlikler sebebiyle enflasyonun daha da düşük seviyede istikrar

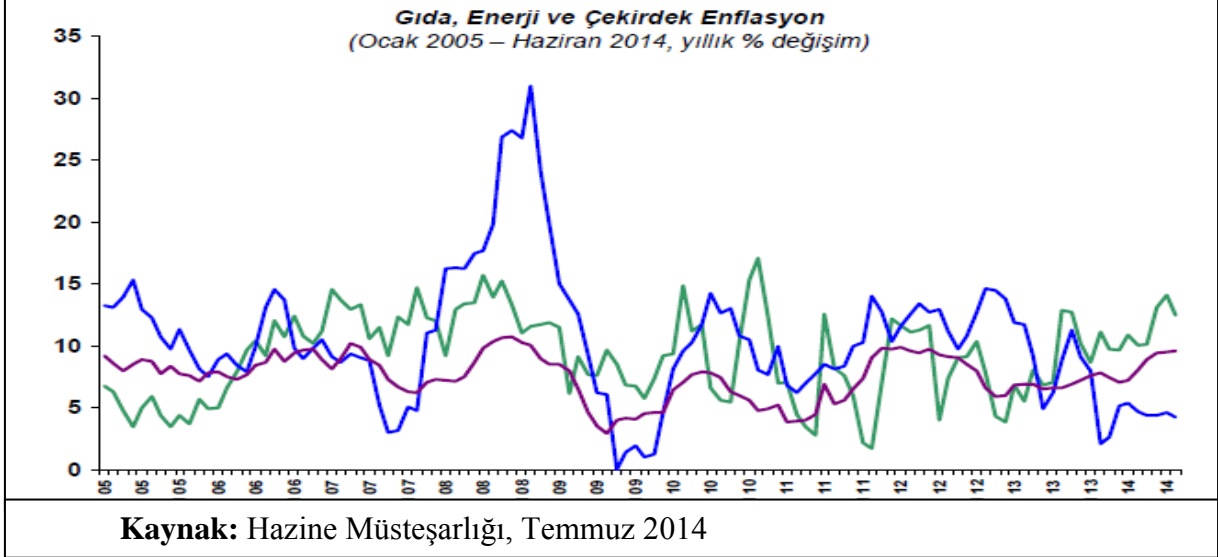
kazanması zor olmaktadır. Türkiye ekonomisi ortalama enflasyon oranı dönemlere göre ele alındığında, 1983-94 döneminde ortalama enflasyon %62.7 iken, 1995-2001 döneminde ise %71.6 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2002 sonrasında ise %10 etrafında seyretmektedir. Şüphesiz yapılan ekonomik reformlar eşliğinde gelinen noktalar son derece büyük bir başarı öyküsünü göstermektedir. Ancak yine de sürdürülebilirlik ve gelecek perspektifi açısından hala bu rakamlar Türkiye için yüksektir. Enflasyon oranının da %3'lere ulaşılması aslında Türkiye için hayal değildir. İstikrarlı siyasi iktidar, kalıcı reformlar ve kontrollü kamu harcamaları Türkiye'yi hedeflerine ulaştırabilecektir. Bu yıl % 9 un altında çıkabilecek bir enflasyon oranı Türkiye'yi hedeflerine daha da yaklaştıracaktır. Yapılan kalıcı reformlarla eski dönemlerde olduğu gibi insanlar artık alış veriş kolilerle yapmamakta, Enflasyon ortamlarında mal stoklayarak para kazanan açık gözler türememektedir.

Türkiye ekonomisi için 2014 yılında %5.3 olarak hedeflenen enflasyon tahmininin gerçekleşme olasılığı zayıf gözükmektedir. Öte yandan Hazine Müsteşarlığı verilerine göre 2015 ve 2016 yılları için öngörülen %5'lik enflasyon hedefinin tutturulması kararlı politikaların uygulanması ile ancak mümkün gözükmektedir. 2015 yılında gerçekleşecek olan genel seçimlerin getireceği riskte göz önüne alındığında hedeflerin gerçekleşmesi olasılığı büyük bir soru işareti oluşturmaktadır. Siyasi istikrar ekonomi için tahminlerin gerçeğe en yakın çıkmasını sağlayacak yegane unsurdur.

Türkiye ekonomisi için enflasyon gelişmelerine baktığımızda ise işlenmemiş gıda ve enerji dışı TÜFE yaklaşık %4-12 düzeyinde dalgalanmaktadır. Enerji fiyatları ise küresel ekonomik kriz öncesi zirve yapmasına karşın krizle birlikte düşmüştür. Ayrıca 2014 başından itibaren ve hala devam eder düzeyde gıda ürünlerinin Enflasyon artışında önemli bir etkiye sahip olduğu dikkat çekmektedir. 2014'te enerjinin enflasyona etkisi diğer unsurlara göre daha az artış göstermiştir.

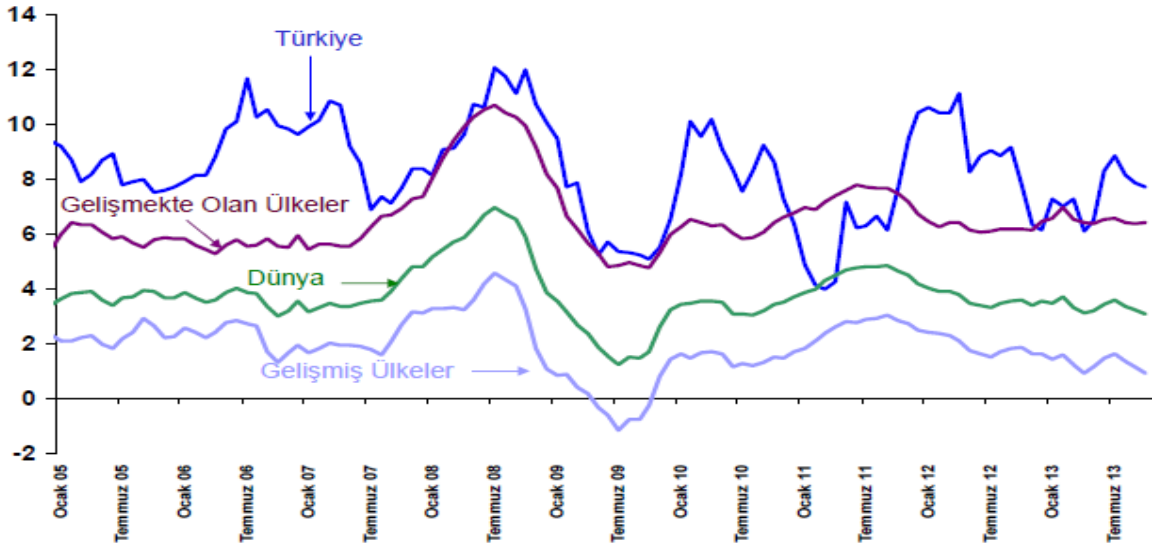
Şekil-10 Enflasyon Gelişmeleri

Hazine Müsteşarlığı verilerine göre enflasyon ve enflasyon beklentilerindeki yıllık değişimde azalma eğilimi gözlenmektedir. Buna göre, enflasyon beklentileri 2016 yılına doğru %6.62'ye yaklaşmaktadır. Psikolojik anlamda beklentinin aşağıya doğru olması ekonomi açısından son derece olumlu sonuçlar doğuracak bir unsurdur. Çünkü beklenti enflasyonun oluşmasında en önemli unsurlardan bir tanesidir. Beklenen enflasyon, bir ekonomide belirli bir oranda var olan enflasyonun ileriki dönemlerde de devam edeceği beklentisidir. Beklenen enflasyonun ekonomiye pozitif anlamda katkı sağlayabileceği ileri sürülmektedir. Şöyle ki üreticiler açısından ele alındığında ileriki dönemlerde fiyatların yükseleceği beklentisi şimdiden üretim yapıp ileride daha yüksek fiyattan satma ve karı artırma isteğini doğurmaktadır. Bu şekilde toplam arz artış göstermekte ve bu durum istihdama katkı yapmaktadır.

Dünyada ve Türkiye ekonomisinde enflasyon gelişmelerine baktığımızda Türkiye ekonomisi maalesef dünya ve bölge ortalamalarına göre hala yüksek bir enflasyon oranına sahiptir. Ancak, 2007 sonrası dönemde gelişmekte olan ülkelerin enflasyon düzeyi etrafında dalgalanma söz konusudur. Ocak 2011 döneminde dünya ortalamasına oldukça yaklaşılmış ancak sonrasında eski düzeye tekrar dönmüştür. Son on iki yılda enflasyon oranlarında Türkiye'de tarihi başarılarla imza atılmış olsa da hala dünya, gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler üzerinde bir enflasyon oranı Türkiye'yi zorlamaktadır. Kalıcı istikrar için enflasyon mücadelesi devam etmelidir.

Şekil-11 Dünyada Enflasyon Gelişmeleri

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014

Türkiye enflasyon sıralamasında dünyada 2004 yılına kadar en yüksek enflasyona sahip ilk 10 ülke arasında iken, 2004 sonrası yüksek enflasyonlu ülke durumundan kısmen uzaklaşarak 2007'de 64. Sıraya kadar gerilemiş, en son 2012 yılında 184 ülke arasında 50. sırada yer almıştır. Bu sıralama onbeş yıl öncesine göre Türkiye için başarı ancak hala yeterli değildir.

4. İŞGÜCÜ PİYASASI , İŞSİZLİK VE İSTİHDAM

İşgücü, aktif nüfustan (15-64 yaş) çalışma isteği olmayanlarla akli ve bedeni durumları çalışmaya elverişli olmayan nüfusun çıkarılması sonucu kalan kesimdir. Aktif nüfus bir nevi işgücünü gösterse de akli ve bedeni engelleri olan bireyler ve sermaye sahibi veya müteşebbis olan bireylerin kendi istekleri ile çalışmak istememeleri işgücünü aktif nüfustan ayırmaktadır. Bir başka ifade ile işgücünü, ülke nüfusunun üretim gücüne sahip olan kesimi olarak tanımlamak mümkündür

Uluslararası Çalışma Örgütü'ne göre işsizlik, çalışma güç ve isteği olduğu halde cari ücret seviyesinden iş bulunamaması durumudur. Eğer işgücü istihdam hacminden daha büyük ise bu durumda işsizlik ortaya çıkmaktadır. İşsiz, çalışma isteği ve gücü olduğu halde cari ücret seviyesinden iş bulamayan kişi olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye ekonomisi gelişmekte olan bir ülke olmanın getirdiği nüfus, istihdam ve işsizlik alanındaki sıkıntılarını aşmak için ekonomi politikaları üretmeye ve uygulamaya çalışmaktadır. Genç nüfus yoğunluğu açısından bu dönemde önemli nicelik avantajına sahip Türkiye ekonomisi ne var ki bu genç nüfusun niteliğini iyileştirmekte zorlanmaktadır. Diğer yandan ekonomik büyüme cephesindeki istikrarsızlıklar da istihdamı olumsuz etkilemektedir. Buna karşın özellikle küresel ekonomik kriz süreci ve sonrasında Türkiye ekonomisi işsizlikle etkili bir şekilde mücadele ederek işsizliği kriz dönemine göre makul seviyede tutabilmiştir. İşgücü piyasasında ise işletmelerin rekabet gücünün artırılması ve emek piyasasının daha sağlıklı işleyebilmesi için işgücü piyasası reformları yapılmıştır. Bu çerçevede işgücü

maliyetlerinin azaltılması, aktif işgücüne ayrılan kaynağın aktarılması, doğrudan olmayan mali yüklerin azaltılması, istihdam piyasasının esnekleştirilmesi ve kayıtdışılıkla mücadele konularında reformlar yapılmıştır.

İstihdam profilini diğer ülkeler karşısında incelediğimizde Tablo-1'den görülebileceği gibi, 2011 verilerine göre, istihdamın yaklaşık %25'i tarımda, %27'si sanayide ve %48'i hizmetler sektöründe istihdam edilmektedir. Sanayideki istihdamın payı diğer ülkelere yakınen maalesefe Türkiye ekonomisinde tarım sektöründe istihdam düzeyi diğer ülkelerin oldukça üzerindedir. İngiltere, İtalya ve İspanya için tarımın önemi göz önüne alındığında Türkiye'de tarımda çalışanların oranlarının oldukça yüksek olduğu dikkatlerden kaçmamaktadır.

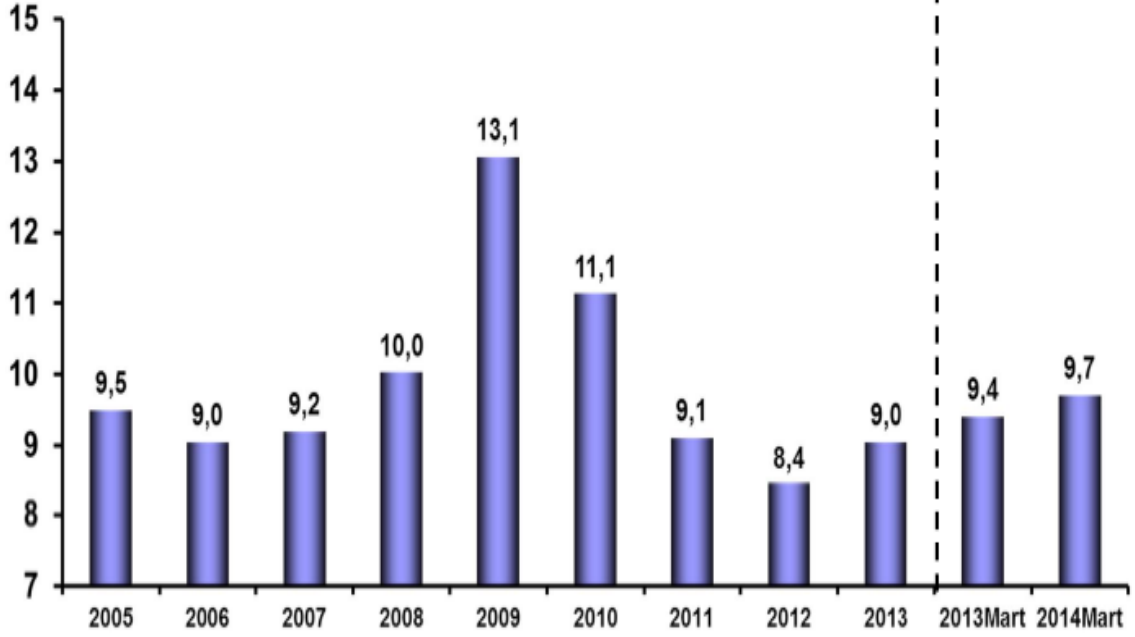
Tablo-1 İstihdamın İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı, 2011, (%)			
	Tarım	Sanayi	Hizmetler
Türkiye	25,5	26,5	48,1
Meksika	13,4	24,4	62,2
Polonya	13,1	30,7	56,2
Kore	6,4	24,8	68,9
Macaristan	4,9	30,9	64,2
İspanya	4,2	21,9	73,9
İtalya	3,7	28,8	67,5
Japonya	3,5	24,8	71,7
Çek. Cum.	3,0	38,5	58,5
Kanada	2,1	19,8	78,1
İngiltere	1,2	19,1	79,7

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014,

Ancak bazı olumsuzluklara rağmen, küresel ekonomik kriz haricinde istihdam düzeyi Türkiye'de hala artış göstermektedir. Bu durum şüphesiz ekonomi açısından olumlu bir gelişmedir.

Türkiye ekonomisi için işsizlik oranları 2005 yılından itibaren detaylı şekilde aşağıdaki tabloda görülmektedir. Küresel ekonomik kriz öncesi %9-10 bandında seyreden işsizlik oranı küresel ekonomik krizle birlikte %13.1'e çıkmış ancak bir yandan işsizliği düşürmeye yönelik politikalar diğer yandan ise krizin etkilerinin azalması ile işsizlik önce azalma sonrasında ise 2014'de %9.7'lere kadar yükseliş göstermiştir. İşsizlik yapılan tüm iyileştirme çabalarına rağmen dünyanın olduğu gibi Türkiye'nin de ciddi bir sorunu olmaya devam etmektedir.

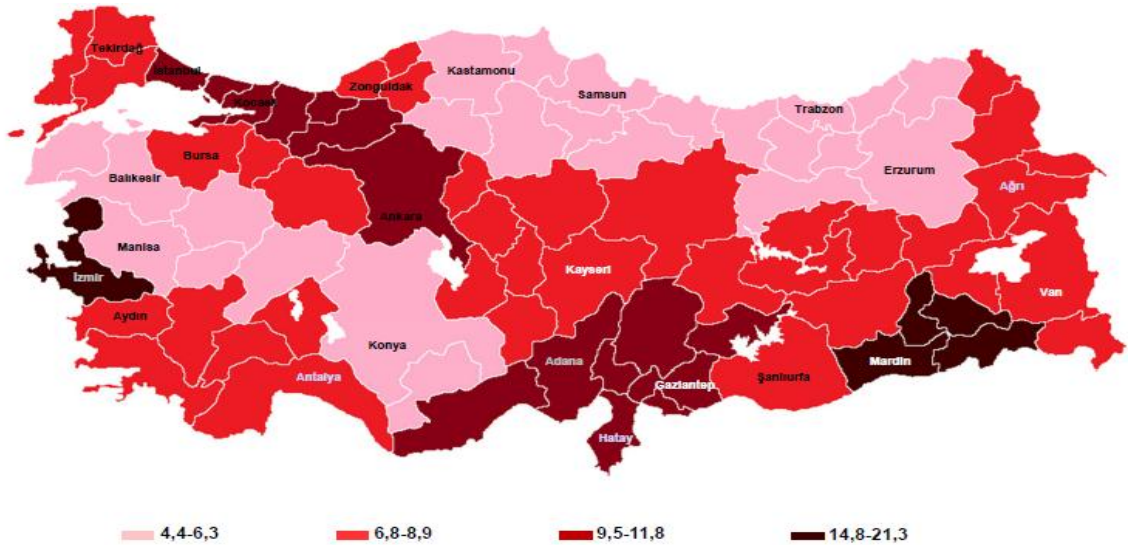
Şekil-12 Türkiye ekonomisi İşsizlik Oranı (%)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014

Türkiye ekonomisi için bölgelere göre işsizlik oranları ise aşağıda verilmiştir. Buna göre, büyük şehirlerde aşırı göç, kırsalda ise iş kısıtı sebebiyle işsizlik yüksek gözlemlenmektedir. İstanbul, Kocaeli, İzmir ve Gaziantep gibi sanayi kentlerinde işsizlik oranının %9,5 in üzerinde olması bu şehirlerin cazibe merkezi olup sürekli göç almasından kaynaklanmaktadır. Türkiye’de sanayileşme kesinlikle büyük kentler dışına kaydırılmalı teşvikler bu yönde yeniden gözden geçirilmelidir. Hele İstanbul ve Kocaeli gibi merkezler artık yavaş yavaş sanayiden arındırılmalı sanayi başka yerlere kaydırılmalıdır. İstanbul tarih, bilim, turizm, finans ve ticaret merkezi olmalıdır.

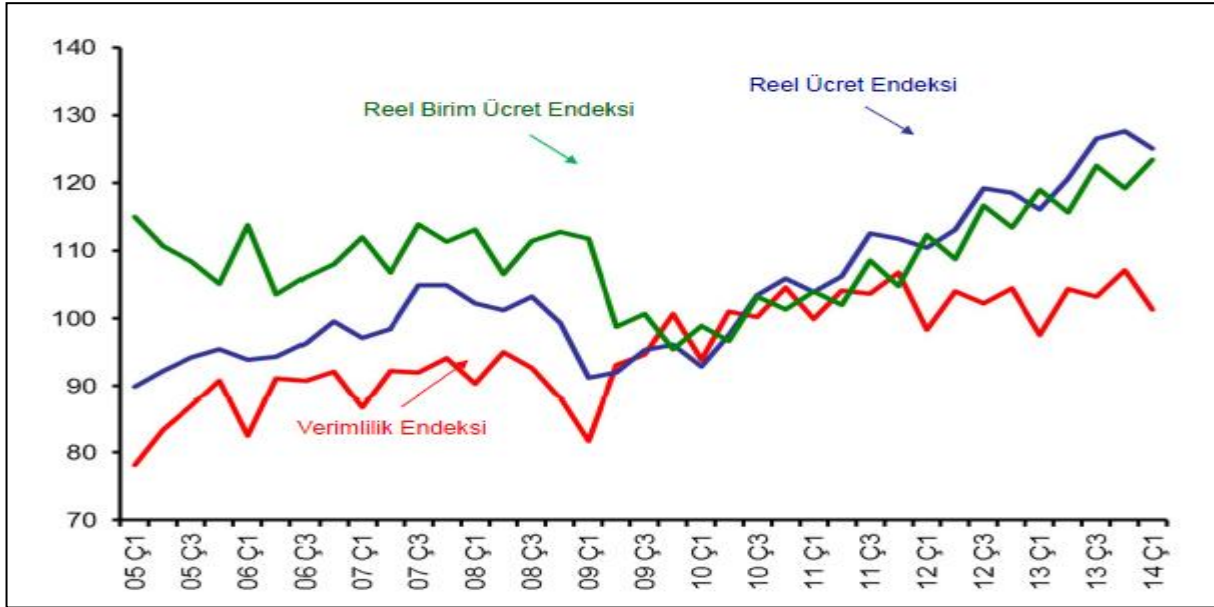
Şekil-13 Bölgelere Göre İşsizlik Oranı (2012, Düzey 2)

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014

Şekil-14’de toplam sanayi sektöründe verimlilik ve ücretler verilmiştir. Buna göre, kriz öncesi dönemde reel ücret endeksi, verimlilik endeksinin üstünde iken kriz sonrası dönemde 2011 sonuna kadar birbirlerine yakın seyrederken 2012 sonu itibariyle verimlilik düşüş göstermektedir.

Şekil-14 Toplam Sanayi Sektöründe Verimlilik ve Ücretler, (Çalışılan Saat Başına)

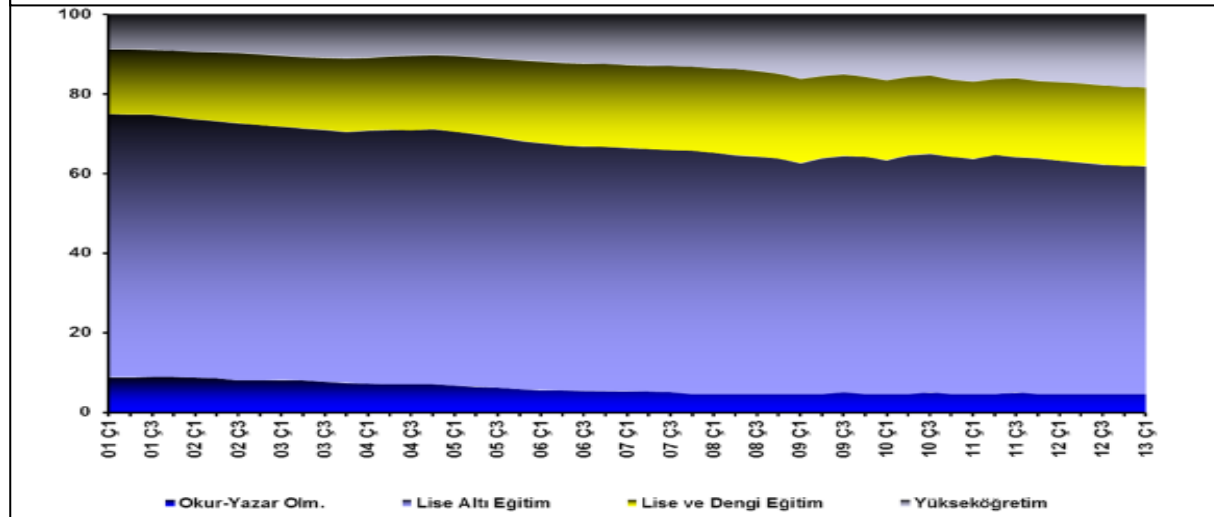
Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014

Türkiye’de toplam istihdamın kayıt ve kayıt dışı yapısı hala önem arz eden bir durumdur. Buna göre, 2014 yılında hala kayıtdışı istihdam oranı, maalesef en az kayıtlı istihdam oranı kadar yüksek bir düzeyde seyretmektedir. İstihdamın neredeyse %50’si kayıt dışıdır. Buna rağmen yapılan düzenlemelerle birlikte 2010 yılı sonrasında kayıtlı istihdamda küçüğe olsa artış ivmesi göze çarpmaktadır.

Eğitim seviyesine göre istihdam oranının yapısı ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Buna göre, toplam çalışma çağındaki istihdamın yaklaşık 1/3’ü lise altı eğitime sahiptir. Diğer yandan lise ve dengi eğitime sahip olanların istihdamdaki payı yaklaşık %20 bandında seyrederken yükseköğretimlilerin istihdamdaki payı ise düşük düzeyde de olsa gittikçe artmaktadır. Yükseköğretim okullaşma oranının artıyor olası gelecekteki istihdam yapısı açısından değişim olacağını ortaya koymaktadır.

Şekil-15 Eğitim Seviyesine Göre İstihdam Oranı

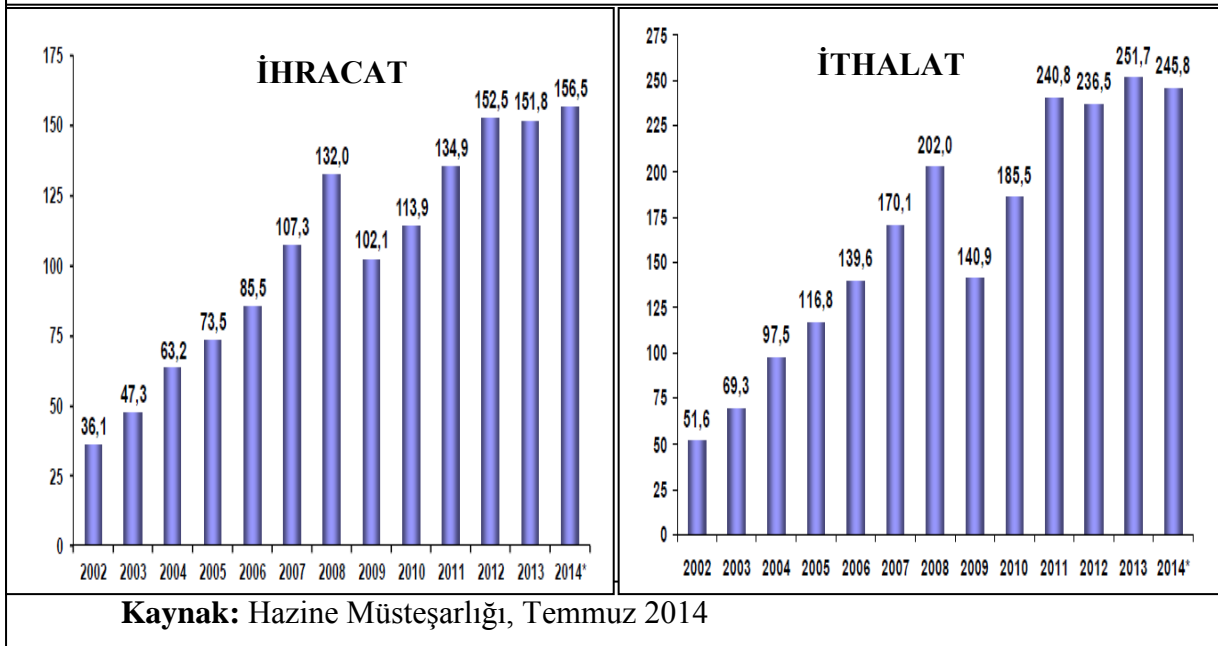
(Toplam, Çalışma Çağındaki Nüfusa Oran, 4-Çeyrek Hareketli Ortalama)

5. DIŞ TİCARET VE ÖDEMELER DENGESİNDE GELİŞMELER

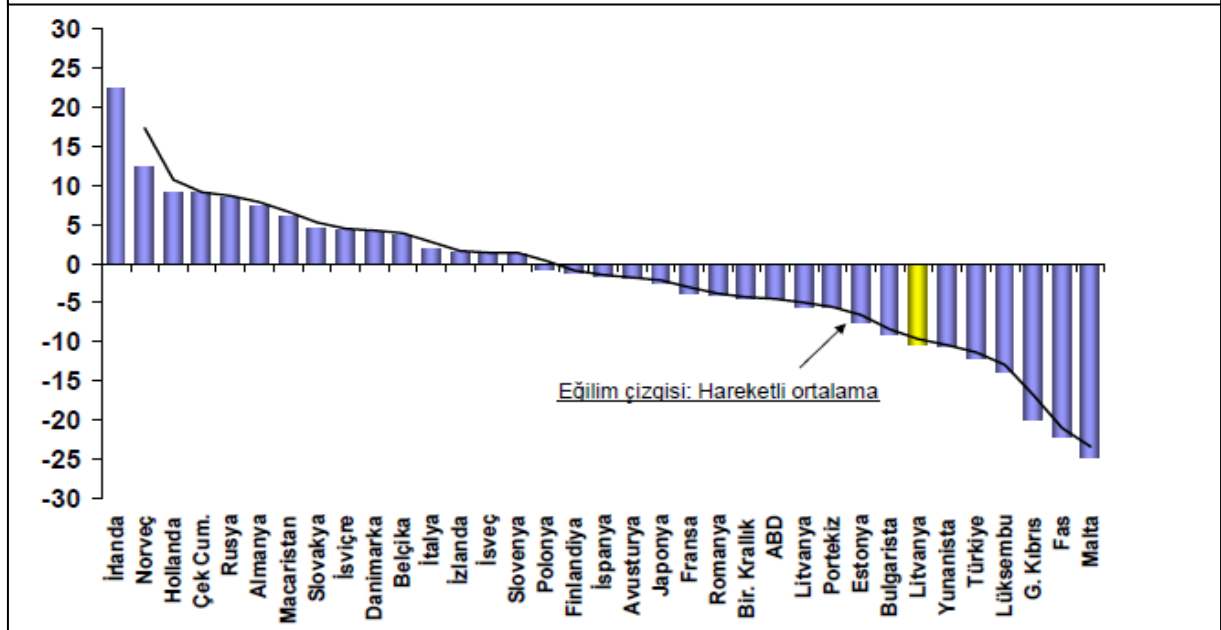
Şekil-16 da Türkiye ekonomisinin dış ticaret yapısını incelediğimizde ise ihracatın değeri 156,5, ithalatın değeri ise 245,8 milyara ulaşmıştır. Ne var ki, ihracatın ithalatı karŐılama oranı yaklaşık 2/3 civarında dalgalanmaktadır. 2002 yılındaki 36 milyar dolarlık ihracat rakamları son oniki yılda tarihi rekorlar kırılarak 156 milyar dolara yükselmiştir. Bu durum kimsenin göz ardı edemeyeceği bir baŐarıdır. Ancak bu başarılar 2023'te 500 milyar dolarlık hedeflerin yakalanmasını kolay hale getirmemektedir. İthalatında hız kesmeden artıyor olması dikkat edilmesi gereken bir durumdur.

Şekil-16 Türkiye ekonomisi İhracat ve İthalat DeĐerleri (Yıllık, Milyar ABD Dolar)

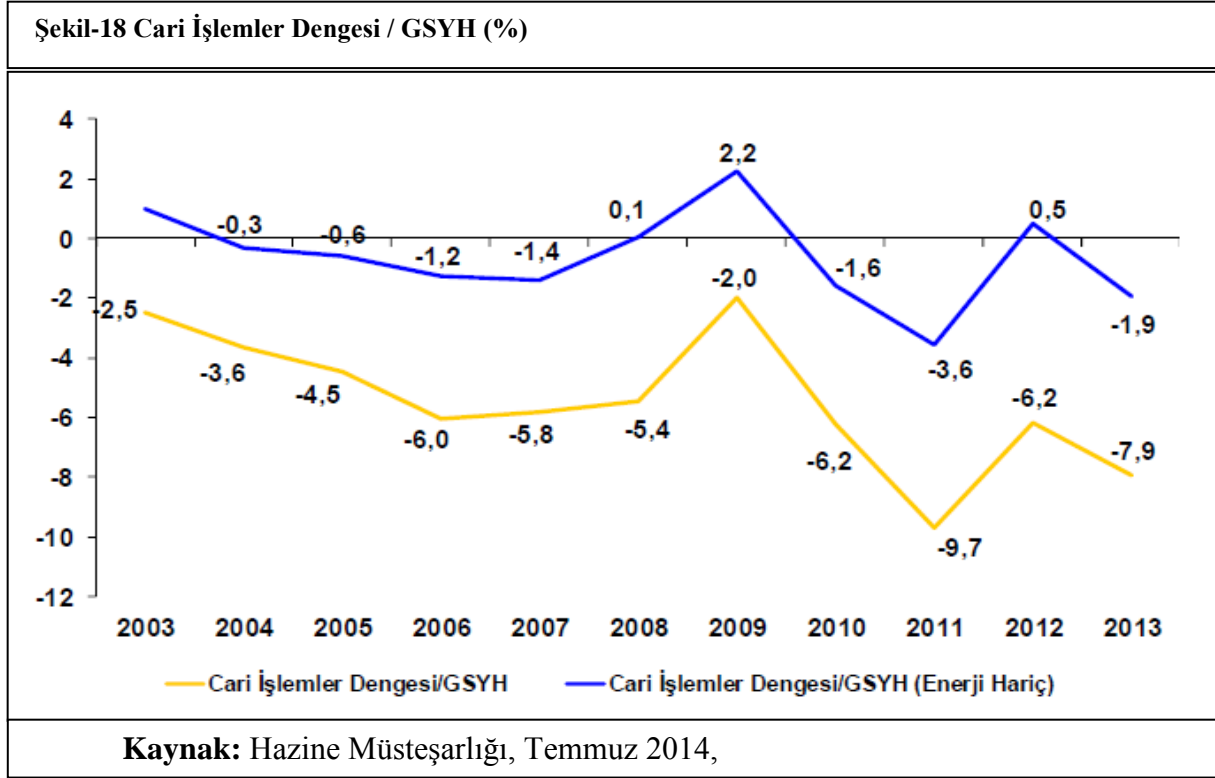

Ülke ekonomilerine göre dış ticaret dengesi ise aşağıdaki tabloda görölmektedir. Buna göre, Türkiye ekonomisi dış ticaret aŐıĐının GSYH'a oranı %10 civarında olup oldukça yüksektir. Öte yandan bu oran krizin etkilerini ciddi şekilde atlatamayan İtalya, İspanya gibi ölkelerde dahi Türkiye'nin oldukça gerisindedir.

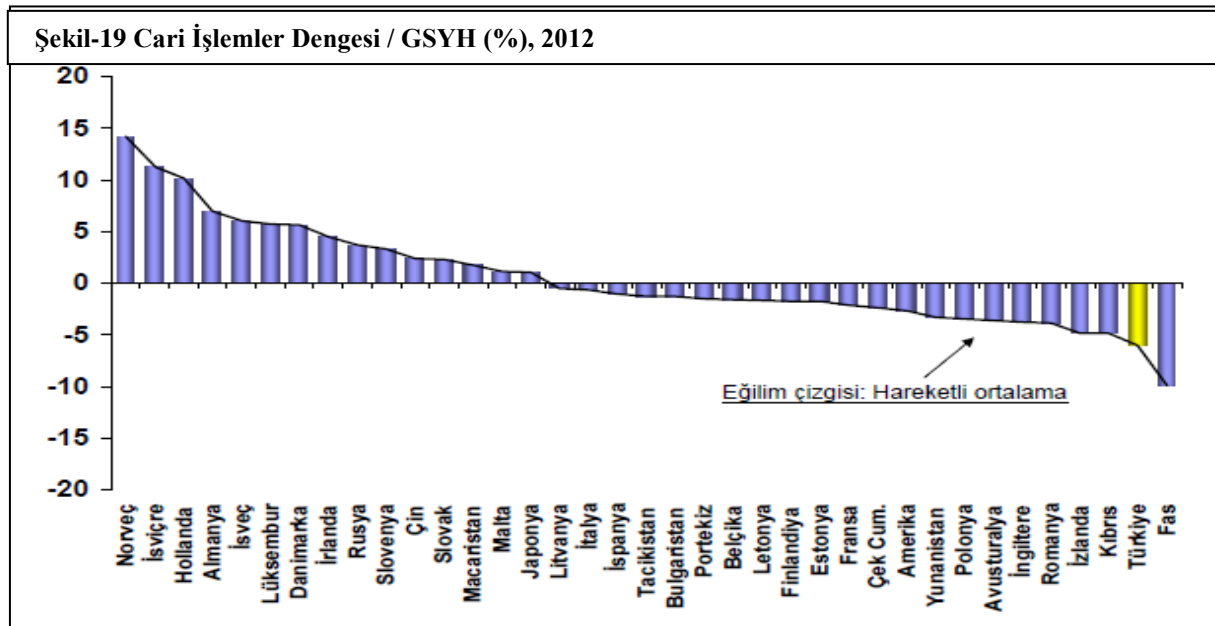
Şekil-17 Dış Ticaret Dengesi / GSYH (%), 2012

Şekil-18’de Türkiye ekonomisi için cari işlemler dengesinin GSYİH’a oranı verilmiştir. Buna göre cari işlemler dengesinin GSYİH’a oranı kriz harici dönemlerde artan bir eğilime sahiptir. Diğer yandan, enerji harici cari işlemler dengesi ise daha iyi durumdadır.

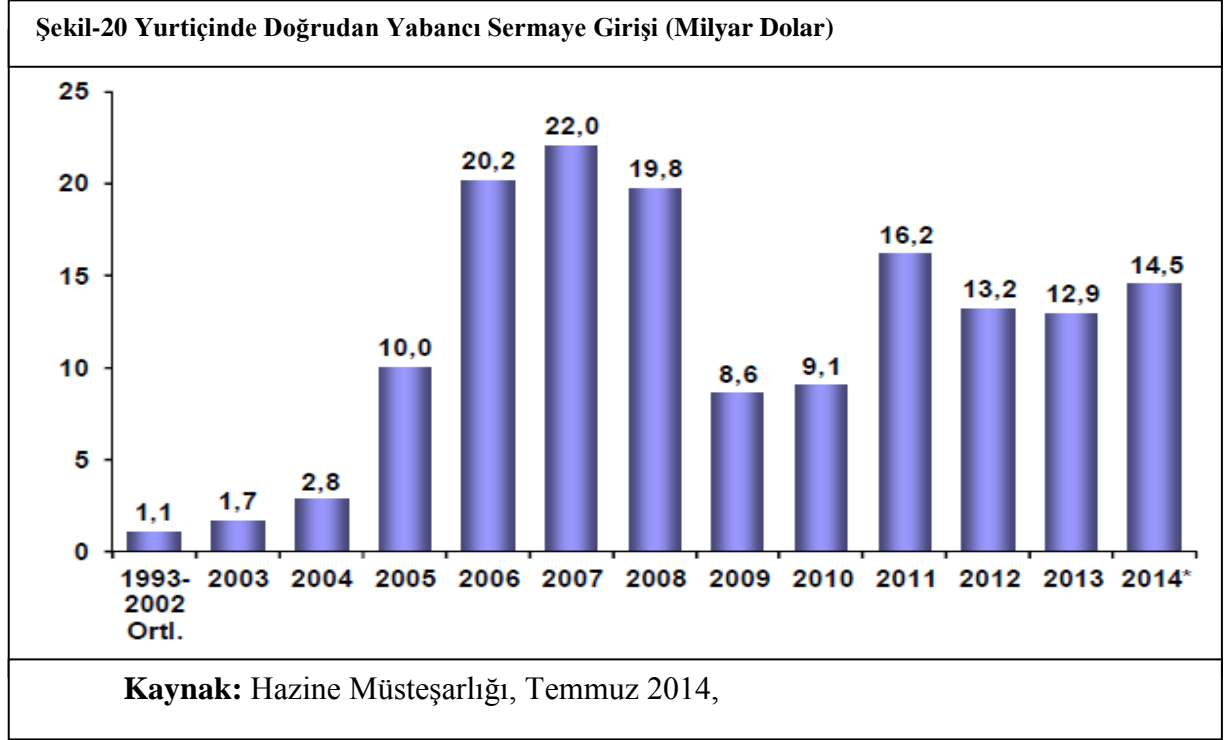

Ülke ekonomilerine göre cari işlemler dengesi ise aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Buna göre, Türkiye ekonomisi cari işlemler açığının GSYH’a oranı %7 civarında olup oldukça yüksektir. Dış ticaret dengesinde olduğu gibi cari işlemler dengesinde de Türkiye, Avrupa ülkelerinin oldukça gerisinde bulunmaktadır.

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014,

Şekil-20’de Türkiye ekonomisine yönelik yurtdışında doğrudan yabancı sermaye girişi 2005 ile başlayan artış kriz döneminde aksamış günümüzde ise 14.5 Milyar Dolar düzeyinde seyretmektedir.

Öte yandan küresel ekonomik kriz sonrasında Türkiye’ye dönük portföy yatırımı ve kısa vadeli sermaye girişlerinin payı artış gösterirken, doğrudan yatırımlar azalış göstermiştir. Ekonominin gelişimi açısından doğrudan yatırımların artırılması vazgeçilemeyecek bir zorunluluktur.

6. BORÇ YÖNETİMİ VE KAMU MALİYESİ

Tablo-2’de Türkiye ekonomisinde kesimlerin dış borç yapısını incelediğimizde kamu kesiminin borç yapısının özel sektör toplam borcunun yaklaşık yarısından az olduğu görülmektedir. Özel kesim 267 milyar dolarlık borç yükü taşırken, kamu kesimi borç yükü 115 milyar dolar civarındadır. Kamu kesimi borç yükünün yaklaşık %80’i uzun vadeli iken bu oran özel kesimde yaklaşık %60’lar dadır.

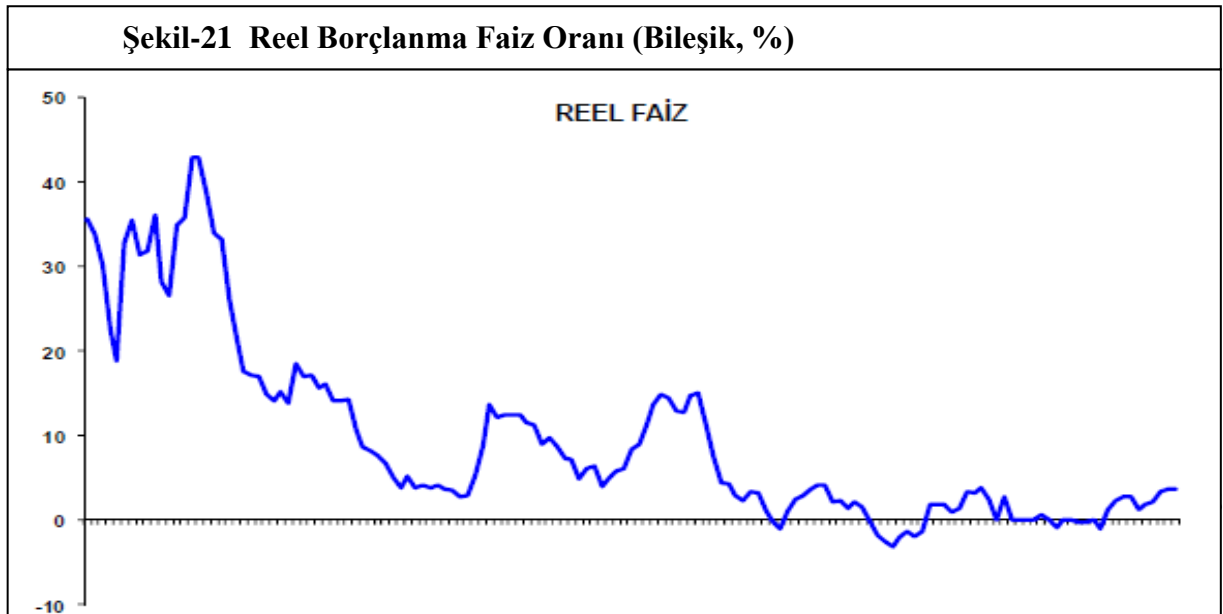
Tablo-2 Türkiye Brüt Dış Borç Stoku (Milyar Dolar)									
Milyar USD	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014 Ç1
TOPLAM	208,3	250,3	281,2	269,1	291,9	303,7	337,7	388,1	386,8
KISA VADE	42,9	43,1	52,5	49,0	77,3	81,6	100,1	129,3	124,7
UZUN VADE	165,5	207,1	228,6	220,1	214,6	222,0	237,6	258,8	262,1
KAMU SEKTÖRÜ	71,6	73,5	78,3	83,5	89,1	94,2	103,9	115,8	117,0
Kısa Wade	1,8	2,2	3,2	3,6	4,3	7,0	11,0	17,6	17,8
Uzun Wade	69,8	71,4	75,1	79,9	84,8	87,2	92,9	98,2	99,2
TCMB	15,7	15,8	14,1	13,2	11,6	9,3	7,1	5,2	4,9
Kısa Wade	2,6	2,3	1,9	1,8	1,6	1,2	1,0	0,8	0,8
Uzun Wade	13,1	13,5	12,2	11,4	10,0	8,1	6,1	4,4	4,1

Tablo-3'te ise Türkiye ekonomisi için dış borç stokuna ilişkin oranlar verilmiştir. Buna göre, toplam dış borç stoku GSYİH'nın %48'ine ulaşmıştır. Özel sektörün borç yükü ise %33'e ulaşmıştır. Özel sektör net dış borç riskinin azaltılması gerekmektedir.

Tablo-3 Dış Borç Stokuna İlişkin Oranlar (%)									
%	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014 Ç1
TOPLAM DIŞ BORÇ STOKU / GSYH	39,6	38,6	37,9	43,6	39,9	39,2	42,9	47,3	48,0
ÖZEL SEKTÖR DIŞ BORÇ STOKU / GSYH	23,0	24,8	25,4	28,0	26,1	25,9	28,8	32,6	32,9
TOPLAM DIŞ BORÇ STOKU / İHRACAT (FOB)	243,6	233,3	213,0	263,4	256,3	225,1	221,5	255,7	249,5
ÖZEL SEKTÖR DIŞ BORÇ STOKU / İHRACAT (FOB)	141,5	150,1	143,0	168,8	167,9	148,3	148,7	176,0	170,9
TCMB REZERVLER (BRÜT) / TOPLAM DIŞ BORÇ	29,2	29,3	25,3	26,3	27,7	25,8	29,6	28,6	27,4
TCMB REZERVLER (BRÜT) / KISA VADELİ BORÇLAR	142,1	169,9	135,2	144,3	104,4	96,1	99,8	85,8	85,0

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014

2002 yılında 16 milyar doları aşan Uluslararası Para Fonu (IMF)'na olan borç stoku ise 2013 Mayıs ayı itibariyle sıfırlanmıştır. Türkiye'nin kredibilitesi açısından son derece önemli faydalar borç sıfırlanması ile beraber gelmiştir. Aşağıda Türkiye ekonomisi için reel borçlanma faiz oranı verilmiştir. Buna göre, reel faizler yaklaşık %40'lardan, günümüzde reel olarak %5'in altına inmiştir. Bu gelişme kamu kesimi reel borçlanma maliyetlerini önemli ölçüde azaltmaktadır.

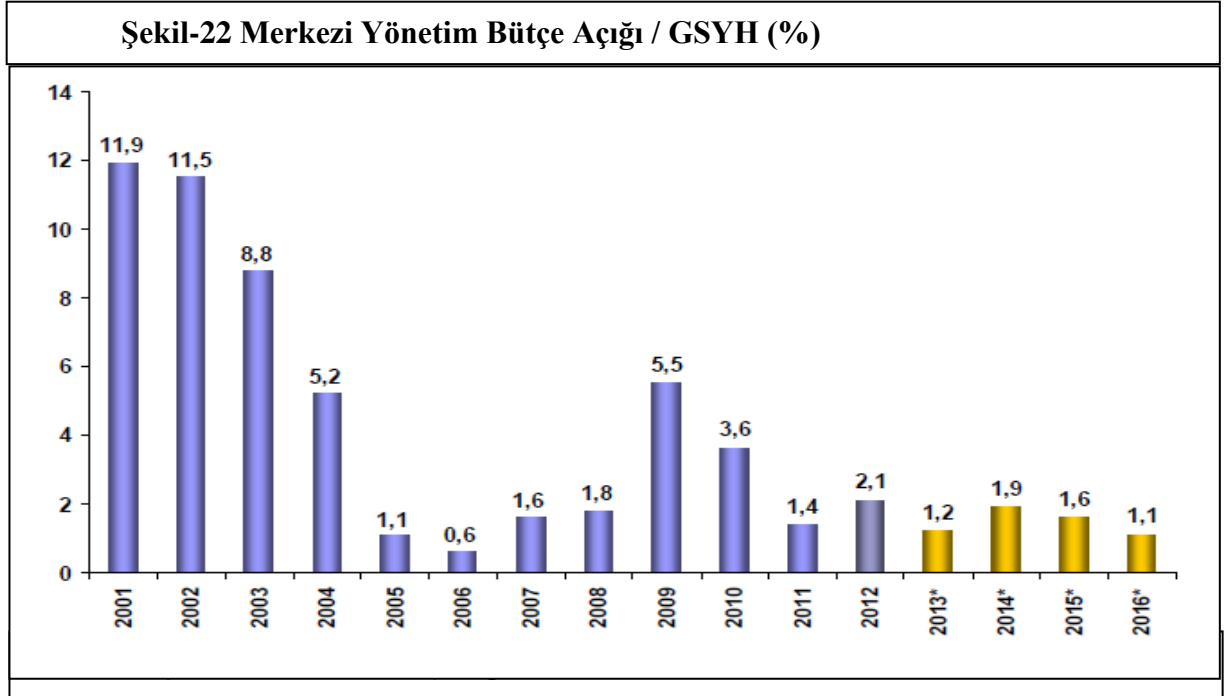
Tablo-4’de toplam kamu net borç stoku verilmiştir. Buna göre, brüt borç stoku artmasına karşın kamu net borç stoku 2014 itibariyle azalma göstermektedir. 2010 yılında 317 milyar doları bulan kamu kesimi net borç stoku, 2014 itibariyle 191 milyar dolarlara kadar gerilemiştir.

Tablo-4 Toplam Kamu Net Borç Stoku (Milyar TL)										
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Ç1
I- Toplam Kamu Brüt Borç Stoku	365,9	355,5	408,2	465,7	497,1	546,4	562,8	623,3	636,0	
• Merkezi Yönetim	345,1	333,5	380,3	441,5	473,6	518,4	532,2	585,8	598,4	
• Diğer Kamu	20,8	22,0	27,9	24,2	23,5	28,1	30,6	37,4	37,6	
II- Varlıklar ve Kamu Mevduatı	107,7	107,1	140,2	155,8	179,3	256,4	322,3	425,6	444,1	
• Merkez Bankası Net Varlıkları	45,7	41,8	60,4	66,0	86,2	143,2	189,5	271,1	289,4	
• Kamu Mevduatı	38,3	34,6	41,5	47,7	47,2	59,8	71,6	84,2	81,9	
• İşsizlik Sigortası	23,7	30,7	38,4	42,1	45,9	53,5	61,2	70,4	72,8	
III- Kamu Net Borç Stoku	258,2	248,4	268,0	309,9	317,8	290,0	240,6	197,6	191,8	
Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Temmuz 2014										

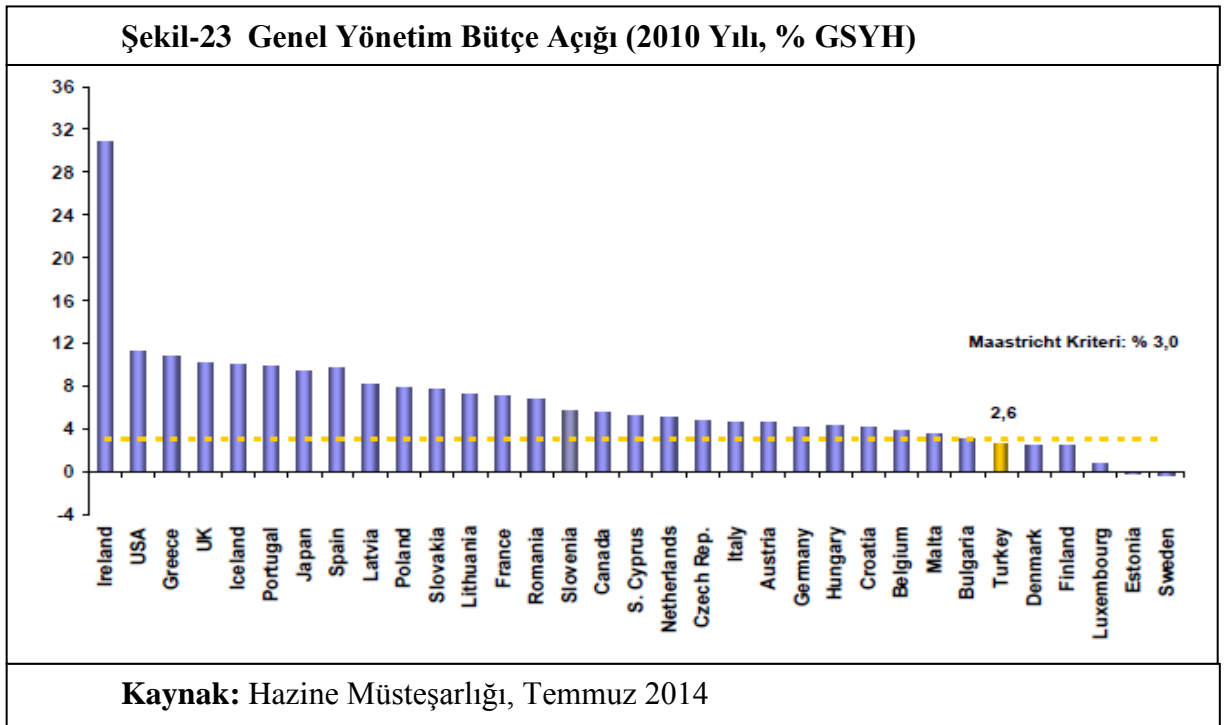
Tablo-5’de ise AB Üyesi Ülkelerde AB Tanımlı Borç Stoku / GSYH (%) verilmiştir. Buna göre, Türkiye ekonomisi 2008 yılından itibaren en iyi borç yapısına sahip Avrupa ekonomisidir. Bu bağlamda Türkiye %60’lık Maastricht kriteri şartını dahi karşılayan bir ülke görünümündedir. Ayrıca gerek Euro bölgesi ve gerekse 27 üye ülke ortalamasından daha iyi konumdadır.

Tablo-5 AB Üyesi Ülkelerde AB Tanımlı Borç Stoku / GSYH (%)						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Euro Bölgesi (17 ülke)	70,2	80,1	85,6	87,5	90,8	92,7
AB (27 ülke)	62,2	74,5	80,2	82,7	85,5	87,4
Yunanistan	112,9	129,7	148,3	170,3	157,2	175,1
İtalya	106,1	116,4	119,3	120,7	127,0	132,6
Portekiz	71,7	83,7	94,0	108,2	124,1	129,0
Belçika	89,2	96,6	96,6	99,2	101,1	101,5
Fransa	68,2	79,2	82,7	86,2	90,6	93,5
İngiltere	51,9	67,1	78,4	84,3	89,1	90,6
İspanya	40,2	54,0	61,7	70,5	86,0	93,9
Almanya	66,8	74,6	82,5	80,0	81,0	78,4
Macaristan	73,0	79,8	82,2	82,1	79,8	79,2
Avusturya	63,8	69,2	72,5	73,1	74,4	74,5

Merkezi Yönetim Bütçe Açığı / GSYH (%) aşağıdaki tabloda görülmektedir. 2013'de bu oran %1.2 olup, sonraki yıllarda %1.5 civarında olması beklenmektedir.

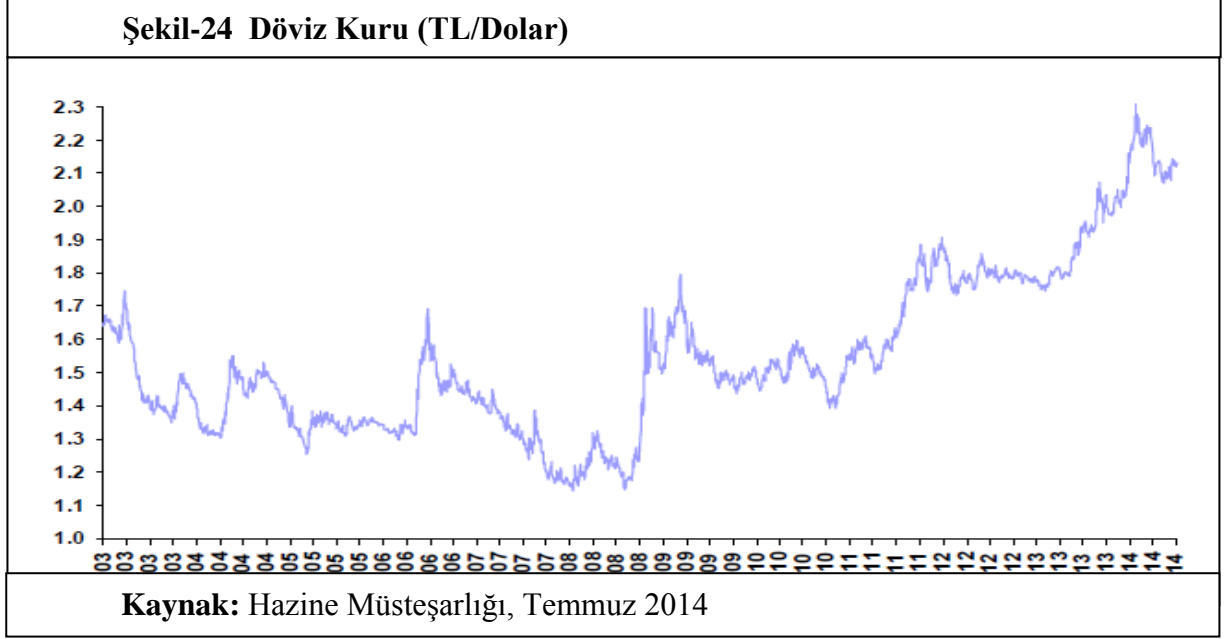

Şekil-23'de ülkelere göre genel yönetim bütçe açığı verilmiştir. Buna göre, 2010 yılı itibari ile Türkiye ekonomisi Maastricht Kriteri olan %3 oranını tutturana az sayıda ülkeden birisidir.

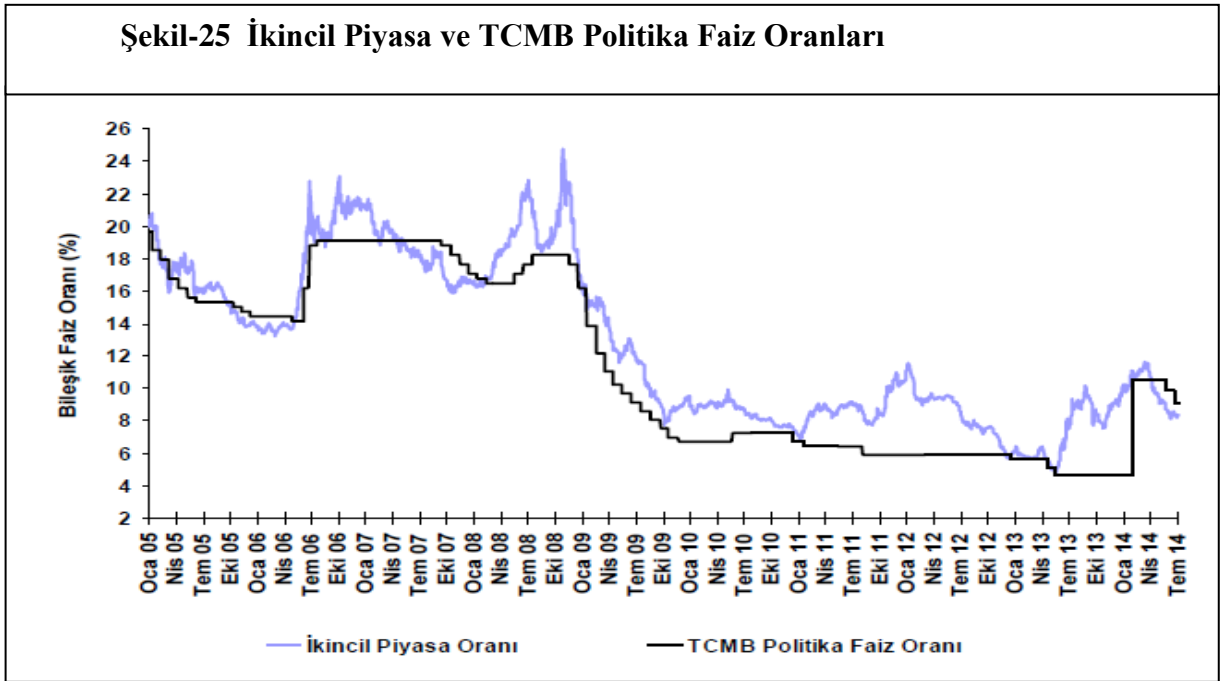
7. PİYASA GÖSTERGELERİ VE MALİ SEKTÖR

Türkiye ekonomisinde piyasa göstergeleri bir yandan küresel gelişmelerden diğer yandan Türkiye ekonomisi dinamiklerinde etkilenerek şekillenmektedir. Şekil-24’de Dolar kuru verilmiştir. Buna göre, 2008’in son çeyreğine kadar değerlenen TL, küresel ekonomik krizin etkisiyle önemli ölçüde değer kaybetmiştir. TL’deki değerlenme cari işlemler dengesini olumsuz etkilediği için 2014 yılı itibari ile düşük düzeyde de olsa TL değer kaybetmeye devam etmiştir.

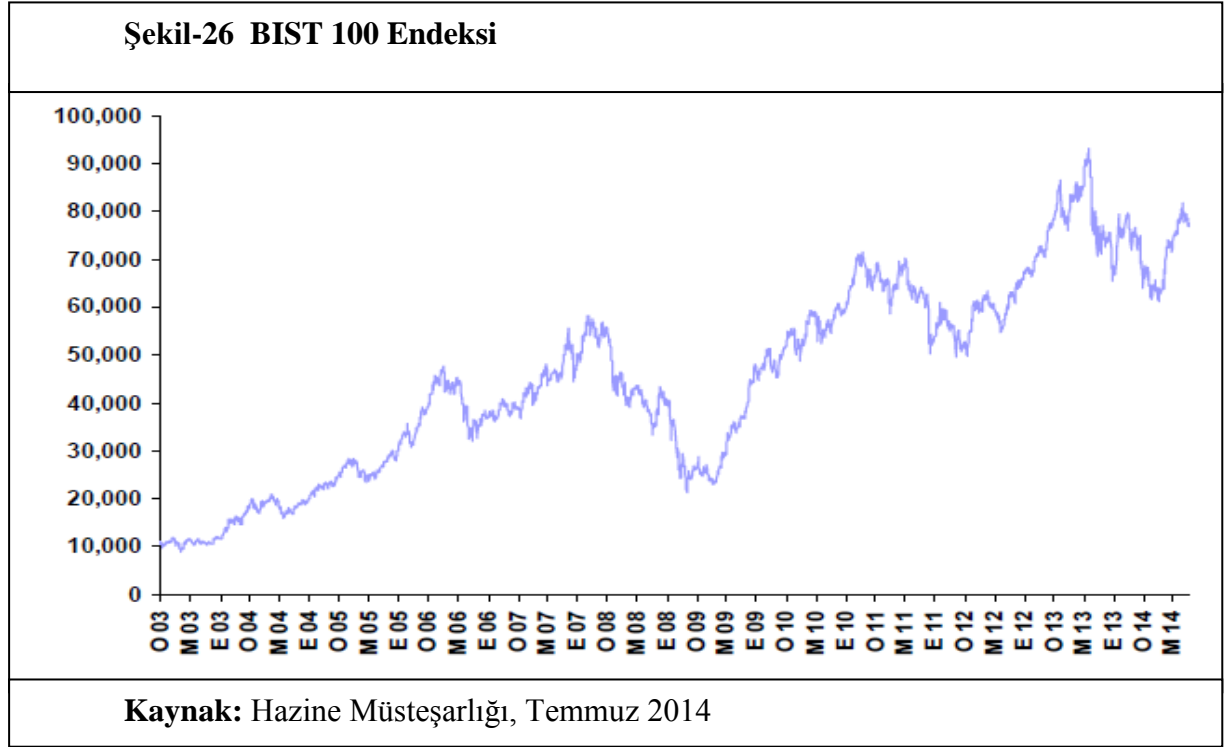

Hazine Müsteşarlığı verilerinden anlaşıldığı kadarıyla İkincil Piyasa İç Borç Faizleri, 2003’te yaklaşık %72’lerde iken, 2014’te %10 civarında dalgalanmaktadır. Bu Türkiye ekonomisi için önemli bir gelişme olmasına karşın, tasarruf açığının kapatılması için etkin politikalar uygulanmalıdır. Faiz oranları ekonomik canlanma için bu oranlarında altına çekilmelidir.

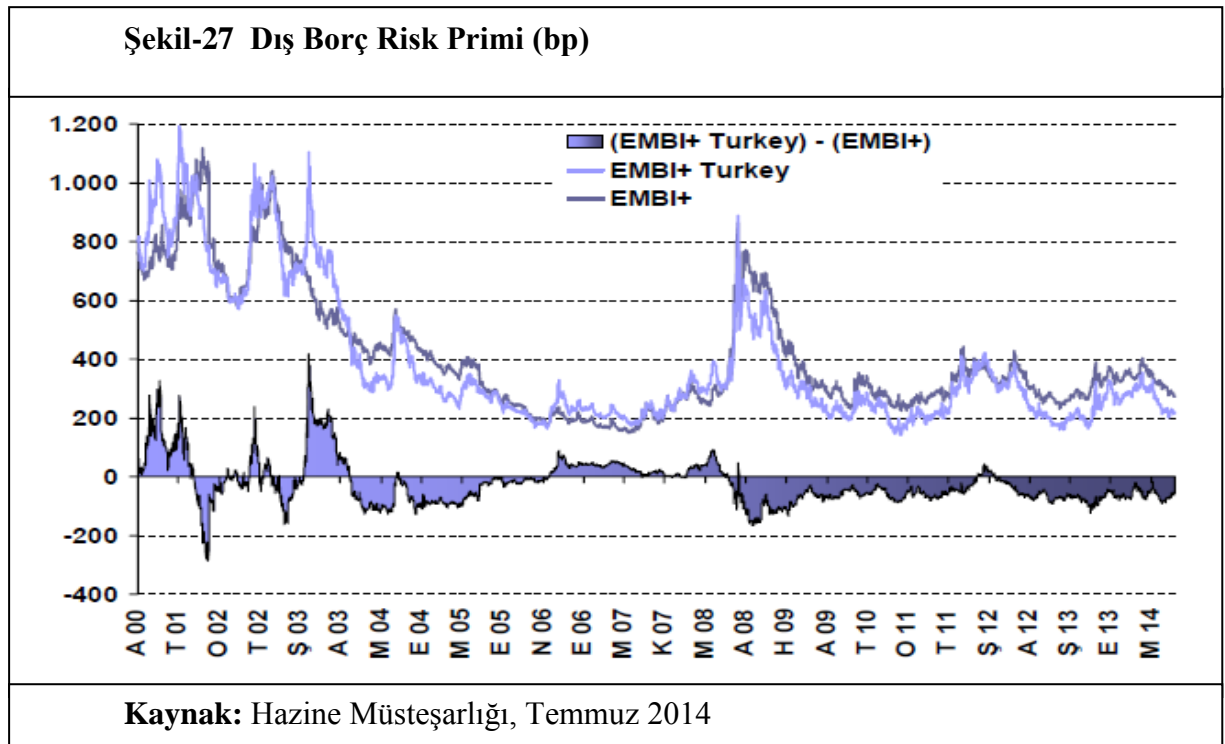
Şekil-25’de ise İkincil Piyasa ve TCMB Politika Faiz Oranları verilmiştir. Buna göre, TCMB faizleri siyasi riskler sebebiyle 2014’te %10’a kadar yükselmiştir. Para politikasının bir yandan ekonomin arz cephesini desteklemesi diğer yandan ise dış denge ile enflasyonu gözetmesi gerekmektedir.

Şekil-26’de Türkiye ekonomisi için BIST 100 Endeksi verilmiştir. Buna göre, küresel ekonomik kriz haricinde Türkiye ekonomisinde borsa endeksi 2014 yılında da yükseliş trendi göstermektedir.

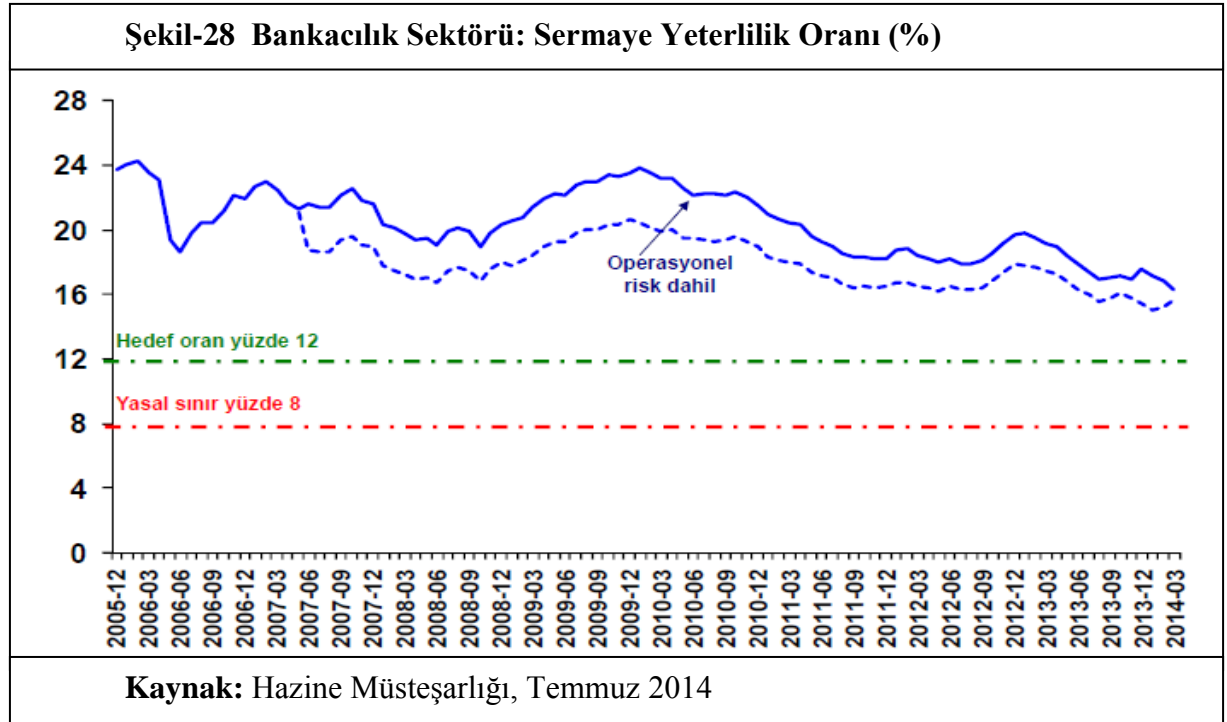

Şekil-27’de Türkiye ekonomisi Dış Borç Risk Primi verilmiştir. Buna göre, Türkiye ekonomisi küresel ekonomik kriz sonrasında risk yapısı önemli iyileşme göstermiştir.

Türkiye ekonomisinin başta kamu maliyesi, enflasyon ve bankacılık sektöründeki iyileşmeler ve siyasi istikrarın da etkisiyle notları da yükselmektedir. Türkiye ekonomisinde cari işlemler dengesinin sürdürülebilirliği güçlendikçe notlarda yükselmeye devam edecektir. Moody's e göre Döviz Cinsinden, 7 Temmuz 2014 tarihi itibariyle kredi notu Baa3 (negatif), Standart&Poor's a göre BB+ (negatif), Fitch'e göre ise BBB- (durağan) görünümündedir.

Şekil-28'de ise Türkiye ekonomisi için bankacılık sektörü, sermaye yeterlilik oranı verilmiştir. Buna göre, sermaye yeterlilik oran dalgalanma göstermesine karşın temel gerekliliklerin oldukça üzerinde seyretmektedir.

Şekil-29'da ise seçilmiş gelişmekte olan ülkelere göre, bankacılık sektörü sermaye yeterlilik oranları verilmiştir. Buna göre, Türkiye ekonomisi oldukça iyi bir konumdadır. Ancak 2012 yılı göz önüne alınırsa bu oranın yaklaşık 1,5 puan geriye düştüğü de dikkate değerdir.

